

UCHWAŁA

Dnia 16 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa S. F. P. sp. z o.o. w S.

przeciwko F. B. i J. B.

o zapłatę,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 16 września 2015 r.

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy w W.

postanowieniem z dnia 12 marca 2015 r.,

"Czy obowiązek pomniejszenia wysokości wszystkich przewidzianych w umowie leasingu, a niezapłaconych rat o korzyści, jakie finansujący uzyskał wskutek ich zapłaty - art. 709¹⁵ k.c. - przed umówionym terminem i rozwiązaniem umowy dotyczy także rat wymagalnych przed rozwiązaniem umowy?"

podjął uchwałę:

Obowiązek pomniejszenia wysokości przewidzianych w umowie leasingu a niezapłaconych rat o korzyści, jakie finansujący uzyskał wskutek ich zapłaty przed umówionym terminem i rozwiązania umowy, nie obejmuje rat wymagalnych przed rozwiązaniem umowy (art. 709¹⁵ k.c.)

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w P. wyrokiem z dnia 28 października 2013 r. uchylił nakaz zapłaty wydany przez ten Sąd w dniu 19 marca 2013 r. i oddalił powództwo S. F. P. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. przeciwko F. B. i J. B. o zapłatę kwoty 18.525,10 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu.

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 29 września 2008 r. pozwany - w ramach prowadzonej działalności gospodarczej - zawarł z powódką umowę leasingu operacyjnego, której przedmiotem był pojazd marki SCANIA. W celu zabezpieczenia roszczeń wynikających z tej umowy wystawił weksel *in blanco*; za wystawcę weksla poręczyła pozwana. W związku z zaprzestaniem przez pozwanego regulowania należności wynikających z zawartej umowy, powódka w dniu 12 czerwca 2012 r. dokonała jej wypowiedzenia a następnie sprzedała przedmiot leasingu za kwotę 145.000 zł. Korzyść uzyskana przez powódkę tą drogą przewyższyła sumę rat leasingowych nieuiszczonych w trakcie trwania umowy oraz rat, które stały się wymagalne w następstwie jej wypowiedzenia.

Sąd Rejonowy, oceniając tak ustalony stan faktyczny uznał, że powódka nie może skutecznie domagać się zapłaty rat leasingowych za okres poprzedzający rozwiązanie umowy, gdyż zostały one - tak, jak raty wymagalne po tym zdarzeniu - skompensowane korzyścią uzyskaną w wyniku sprzedaży przedmiotu leasingu. Korzyść tę należy odliczyć - stosownie do art. 709¹⁵ k.c. - od łącznej sumy wszystkich niezapłaconych rat, a nie tylko od rat wymagalnych od chwili rozwiązania umowy.

Sąd Okręgowy w W., rozpoznając apelację powódki od powyższego wyroku, powziął wątpliwości sformułowane w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy do rozstrzygnięcia dotyczy wykładni art. 709¹⁵ k.c., zgodnie z którym w razie wypowiedzenia przez finansującego umowy leasingu na skutek okoliczności,

za które korzystający ponosi odpowiedzialność, finansujący może żądać od korzystającego natychmiastowego zapłacenia wszystkich przewidzianych w umowie a niezapłaconych rat, pomniejszonych o korzyści, jakie finansujący uzyskał wskutek ich zapłaty przed umówionym terminem i rozwiązania umowy leasingu.

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą kwestii, od jakiego rodzaju rat niezapłaconych przez korzystającego podlegają odliczeniu korzyści uzyskane przez finansującego wskutek zapłaty tych należności przed umówionym terminem i rozwiązania umowy leasingu. Ściślej rzecz ujmując, chodzi o rozstrzygnięcie, czy użyte w art. 509¹⁵ określenie „wszystkie przewidziane w umowie a niezapłacone raty” jest pojęciem zbiorczym, obejmującym raty wymagalne przed wypowiedzeniem umowy leasingu oraz raty, które stały się wymagalne wskutek tego wypowiedzenia, czy też należy rozumieć przez nie jedynie raty wymagalne wskutek rozwiązania umowy.

W piśmiennictwie brak jest wypowiedzi odnoszących się wprost do tego zagadnienia; było ono natomiast podejmowane w orzecznictwie.

Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 9 września 2010 r. I CSK 641/09 (OSNC-ZD 2011, nr 2, poz. 35) i I CSK 685/09 (OSNC 2011, nr 5, poz. 58) uznał, że finansujący - w ramach kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej korzystającego, przewidzianej w art. 709¹⁵ k.c. - może żądać z chwilą rozwiązania umowy wskutek jej wypowiedzenia nie tylko zapłaty rat, których terminy wymagalności przypadły przed tą chwilą, ale i wszystkich pozostałych umówionych rat, których ustalone terminy wymagalności przypadają po tej chwili. Raty te stają się więc natychmiast wymagalne z chwilą rozwiązania umowy leasingu wskutek jej wypowiedzenia i do tych właśnie rat ma zastosowanie rozwiązanie, które przewiduje pomniejszenie wypłacanych finansującemu rat o korzyści, jakie finansujący uzyskał wskutek ich zapłaty przed umówionym terminem.

Taki sam pogląd Sąd Najwyższy wyraził w wyroku z dnia 12 grudnia 2013 r., V CSK 566/12 (OSNC 2014, nr 10, poz. 641) dotyczącym kilku należności dochodzonych przez finansującego w związku z wcześniejszym zakończeniem stosunku leasingu operacyjnego. W uzasadnieniu tego orzeczenia wskazał, że leasingodawcy przysługuje roszczenie o zapłatę równowartości rat

leasingowych, które stały się wymagalne do czasu rozwiązania umowy leasingu i nie zostały dotychczas zapłacone przez leasingobiorcę (art. 471 k.c.). To samo dotyczy równowartości rat leasingowych za okres po rozwiązaniu umowy leasingu (art. 709¹⁵ k.c.). Leasingodawca mógłby też dochodzić odsetek za opóźnienie z zapłatą tych dwóch kategorii należności. Sąd Najwyższy podzielił stanowisko skarżącego co do tego, jakie należności leasingodawcy objęte pozwem powinny zostać odpowiednio pomniejszone w związku z uzyskaną przez niego korzyścią po wcześniejszym zakończeniu stosunku leasingu operacyjnego. Podkreślił, że chodzi tu jedynie o raty leasingowe, których obowiązek zapłaty powstaje po dniu rozwiązania umowy leasingu, ale już nie o raty, które nie zostały zapłacone przed tym dniem, mimo że stały się wymagalne. Uzyskana przez byłego leasingodawcę korzyść powinna pomniejszać właśnie sumę rat leasingowych, które stały się wymagalne w wyniku rozwiązania umowy leasingu. Do pomniejszenia powinny być przedstawione także odsetki za opóźnienie z zapłatą tych rat, ponieważ odsetki dzielą los prawny należności głównej także w omawianym zakresie.

W orzecznictwie sądów powszechnych przedstawione zagadnienie prawne rozstrzygane jest niejednolicie. Przeważa zapatrywanie zgodne z wyrażonym przez Sąd Najwyższy w powołanych orzeczeniach. Pojawiają się również wypowiedzi prezentujące odmienny pogląd. W uzasadnieniu tego stanowiska podnosi się, że w następstwie wypowiedzenia umowy leasingu wszystkie raty obciążające korzystającego są już wymagalne i w tym kontekście należy odczytywać znaczenie użytego przez ustawodawcę w art. 709¹⁵ k.c. zwrotu: „wszystkie przewidziane w umowie a niezapłacone raty”. Podkreśla się przy tym, że gdyby przez pojęcie to rozumieć wyłącznie raty leasingowe, które stały się wymagalne wskutek wypowiedzenia umowy z przyczyn obciążających korzystającego, to w razie uzyskania przez finansującego w wyniku sprzedaży przedmiotu leasingu ceny wyższej od łącznej wysokości wszystkich nieopłaconych rat, odniósłby on korzyść przewyższającą wysokość doznanej szkody; taka wykładnia art. 709¹⁵ k.c. nie dałaby się pogodzić z istotą odpowiedzialności odszkodowawczej korzystającego i pozostawałaby w sprzeczności z art. 361 § 2 k.c.

W ocenie składu orzekającego, przytoczone argumenty nie uzasadniają rozstrzygnięcia przedstawianego zagadnienia prawnego w sposób odmienny od stanowiska zajętego przez Sąd Najwyższy w powołanych orzeczeniach.

W judykaturze i piśmiennictwie zgodnie wskazuje się na odszkodowawczy charakter odpowiedzialności korzystającego, przewidzianej w art. 709¹⁵ k.c. (zob. - poza powołanymi wyżej - wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 lutego 2008 r., I CSK 354/07, nie publ.; z dnia 13 stycznia 2012 r., I CSK 176/11, nie publ.). Przepis ten ułatwia finansującemu dochodzenie odszkodowania w celu przywrócenia położenia, w którym znajdowałby się on w przypadku należytego wykonania zobowiązania przez korzystającego. Pozwala ustalić wysokość odszkodowania w sposób uproszczony w stosunku do typowego roszczenia odszkodowawczego, odwołując się w tym zakresie do przewidzianych w umowie a nie zapłaconych rat leasingowych; jednocześnie jednak przewiduje mechanizm dostosowania odszkodowania do rozmiaru doznanego uszczerbku przez nakaz uwzględnienia oznaczonych korzyści odniesionych przez finansującego.

Obowiązek pomniejszenia wysokości należnych rat o wspomniane korzyści nie obejmuje rat wymagalnych przed rozwiązaniem umowy. Wypowiedzenie umowy wywiera skutek jedynie *ex nunc*, a zatem nie może odnosić się do rat już wymagalnych; obowiązek ich zapłaty wynika z zasad ogólnych (art. 709¹, art. 709¹³ § 1 k.c.). Skoro rozwiązanie umowy rodzi skutki jedynie na przyszłość, to nie może prowadzić jednocześnie do podważenia skutków prawnych powstałych na jej gruncie wcześniej. Przyjęcie odmiennego stanowiska prowadziłoby do - nie dającego się zaakceptować - wniosku, że termin wymagalności rat już wymagalnych zostaje przesunięty w następstwie wypowiedzenia umowy do chwili jego dokonania; w ten sposób dłużnik uzyskałby dodatkową, niczym nie usprawiedliwioną, korzyść w zakresie obowiązku zapłaty odsetek.

Nie można zgodzić się z twierdzeniem, że tylko szerokie rozumienie pojęcia „wszystkich przewidzianych w umowie a niezapłaconych rat” leasingowych może zapobiec sytuacji, w której zakres roszczenia finansującego wobec korzystającego przenosiłby wysokość szkody doznanej wskutek rozwiązania umowy. Zapatrywanie to opiera się na błędnym założeniu, że jedynie wartość rzeczy będącej przedmiotem leasingu wyznacza maksymalny zakres żądania

odszkodowania należnego finansującemu; nie uwzględnia ono uregulowania zawartego w art. 709¹ k.c., zgodnie z którym łączna wysokość rat powinna być co najmniej równa cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego. Wartość rzeczy stanowi istotny czynnik cenotwórczy, jednak łączna wysokość rat jest z reguły kształtowana również przez inne czynniki (np. koszty poniesione przez finansującego, spodziewany przez niego zysk, strukturę popytu i podaży).

Zaprezentowana wykładnia art. 709¹⁵ k.c. niewątpliwie stawia finansującego w korzystnej sytuacji. Rozwiązanie takie znajduje jednak usprawiedliwienie w funkcji ochronnej tej regulacji, uwzględniającej cel umowy leasingu i jego gospodarcze uwarunkowania. Umowa ta pełni funkcje kredytowe, gdyż finansujący nabywa określoną rzecz jedynie w celu dysponowania nią w ramach umowy leasingu; jego interes nie zostaje zaspokojony tylko przez sam zwrot rzeczy w przypadku wcześniejszego zakończenia umowy. Z reguły finansujący jest zmuszony do podjęcia starań o zawarcie kolejnej umowy i ponosi związane z tym ryzyko. Nie oznacza to automatycznego przerzucenia tego ryzyka na korzystającego, gdyż ma on możliwość odliczenia korzyści odniesionych przez kupującego wskutek zapłaty rat przed umówionym terminem i rozwiązania umowy.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.